

Loenermark: bos, heidevelden en schapen

(versie: 1-11-2017)

Deze wandeling is ongeveer 6 km lang en is (tevens) gemarkeerd door paaltjes met blauwe kop. De route is minder geschikt voor kinderwagens en/of rolstoelen.

Kaartje met route

Deze route wordt regelmatig gecontroleerd. Kom je veranderingen in de route tegen, dan kun je deze melden op info@ivn-apeldoorn.nl

Routeaanduidingen zijn vet gedrukt

Bij de routebeschrijving is informatie opgenomen over speciale bezienswaardigheden.

Naar het beginpunt

Startpunt is parkeerplaats Het Dichte Gat, Loenermark aan de Groenendaalseweg, schuin tegenover de begraafplaats Ereveld Loenen.

Algemene informatie

Gebiedsbeschrijving

De Loenermark bestond eeuwenlang grotendeels uit heidevelden met hier en daar wat vliegdennen of hakhout en bos dat al in de tiende eeuw genoemd wordt in archieven. Het gebied behoorde tot de gemeenschappelijke gronden, de zogenoemde Marke, van de inwoners van Loenen. In 1932, tijdens de crisisjaren, kocht de gemeente Apeldoorn de Loenermark van de markegenoten om er werkverschaffingsprojecten uit te voeren. Er werd zand en grind afgegraven en op de heidevelden op uitgebreide schaal bos aangeplant. Grote delen van het terrein zijn diep omgespit en 'bemest' met huisvuil. Het meer noordelijk gelegen Loenense Bos, waar onze wandeling doorheen gaat, is in 1938 door de gemeente aangekocht. Vanaf 1993 zijn de Loenermark en het Loenense Bos in erfpacht uitgegeven aan de stichting Het Geldersch Landschap. Het geheel beslaat 240 hectare hei en 916 hectare bos. De beheerder houdt nauwlettend in de gaten dat de heide niet dichtgroeit en heeft vennen aangelegd. Deze dienen als drinkplaats voor de Jutlandse heidekoeien en Veluwe heideschapen. Ook amfibieën en libellen profiteren van deze heidevennen.

Op pad.....

Loop vanaf de parkeerplaats rechts langs het informatiebord van Het Geldersch Landschap en volg de paaltjes met blauwe kop.

Hier ziet u een gemengd bos met een onderbegroeiing van bosbessen. Er groeien zowel naaldbomen (grove den, spar en lariks) als loofbomen (eik, beuk en berk). De meeste naaldbomen (met uitzondering van de lariks) behouden hun naalden het hele jaar door. De meeste loofbomen verliezen hun blad in het najaar.

U herkent ze meteen. In 1941 zijn links (uitheemse) thuja's aangeplant. Tuinbezitters kennen deze als coniferen (kegeldragers). De schubjes op de takjes hebben dezelfde functie als blaadjes en liggen over elkaar. Thuja's blijven 's winters groen.

Overall langs het pad staat een forse grassoort, het pijpenstrootje, dat in pollen groeit. De stengels zouden vroeger zijn gebruikt bij de productie van de lange Goudse pijpen. Ze zijn namelijk glad, zonder knopen of zijtakjes (voel maar eens) en van de juiste dikte om het rookkanaal te vormen. Bij het bakken verbrandde de halm en er bleef een mooi rond buisje over. De pijproker kan een dergelijke pijp weer met een strootje doorsteken.

Na thuja's, op de hoek van een bospad naar links, staat een perceel hemlocksparran. Deze kegeldragers zijn ingevoerd uit Noord-Amerika.

Pad blijven volgen (met bochten), op kruising rechtdoor.

De varens die u (in de zomer) onderweg tegenkomt zijn adelaarsvarens. Dat geeft aan dat dit erg oud bos is. Kenmerk van de adelaarsvaren is dat ieder blad zich apart ontrolt. De sporen van de varens zitten in kleine doosjes aan de onderkant van de bladeren en worden, als zij rijp zijn, door de wind verspreid.

Op de viersprong bij bank haaks rechtsaf.

Een loopt door een brede laan met links en rechts gemengd bos. Misschien ziet u omgewoelde grond, dat het werk is van wilde zwijnen. De kruidlaag bevat veel pijpenstrootje en bosbes.

Kruisend fietspad oversteken.

Rechts ziet u een productiebos van douglasspar. Op de door zwijnen omgewoelde plekken groeit hier veelkleurig vingerhoedskruid of digitalis. Een plant die vroeger medicinaal gebruikt werd bij o.a. hartproblemen.

Op de volgende kruising linksaf, pad direct langs de hei.

Op de hei staan veel fraaie jeneverbesstruwelen. Jeneverbesstruiken houden van schrale, kalkarme grond. De naalden staan in kransen van drie en zijn gemeen scherp. De op bessen lijkende vruchten zijn in het eerste jaar groen en worden in het tweede of derde jaar donkerblauw. Ze worden gebruikt voor het kruiden van jenever en zuurkool. De jeneverbes is tweehuizig: er zijn mannelijke en vrouwelijke struiken.

De berken die u ziet hebben een witte bast. De stammen kunnen daardoor goed tegen de zon. Berken werden vroeger wel langs een pad aangeplant bij wijze van reflectoren. De postkoets kon zich daardoor goed oriënteren. De berk bloeit in april met manlijke en vrouwelijke katjes aan één boom (eenhuizig).

Aan het eind van het pad bij bank rechtsaf.

Langs het pad staat zowel struik- als dopheide. De struikheide bloeit in juli en augustus met paarsrode bloemetjes die in een langwerpige tros staan. De dopheide bloeit een maand eerder met roze urn-vormige bloempjes, die allemaal aan de top van de stengel staan. Struik- en dopheide en ook bosbes, zijn voedselplanten voor de rups van het groentje, een dagvlinder.

Heide vergrast door de zure regen die de grond bemest terwijl juist schrale grond voor heide gewenst is. Om vergrassing tegen te gaan, begrazen Veluwse heideschape en (kleine) Jutlandse heidekoeien de heide en wordt de hei gemaaid of afgeplagd en het materiaal afgevoerd.

De bomen (vliegden en zomereik) krijgen hier in het open veld van alle kanten licht; ze hoeven zich dus niet omhoog te vechten, maar kunnen zich ook in de breedte spreiden. De heide is het leefgebied voor meerdere vogelsoorten zoals geelgors, boom- en veldleeuwerik, roodborsttapuit, boompieper en gekraagde roodstaart. Ook raven leven hier.

Na de bocht naar links op de kruising linksaf.

In het bos gekomen staat hier naast de (blauwe) bosbessen die u al eerder gezien heeft ook veel rode bosbes (ook wel vossenbes genoemd) met zijn donkergroen glimmende blad. De vossenbes is een groenblijvend miniatuurstruikje, dat door de leerachtige structuur van zijn blaadjes (waslaagje) vorstbestendig is. De rozerode bloempjes bloeien tot laat in de herfst, zodat vaak zowel bloemen als bessen aan het struikje zitten.

Aan het einde van het pad rechtsaf. Op de kruising rechtdoor.

In het bos en ook op de heide hierachter ziet u bochtige smele; de stengel aan de top is niet recht maar vertoont kleine kronkels. Dit gras voelt zich het beste thuis op zuurdere grond en verdringt hier en daar de heide. Deze grassen kunnen tot één meter hoog worden en bieden een goede schuilgelegenheid aan bijvoorbeeld reekalfjes. Het gebied van hier tot aan de schapenweide is bosreservaat. Hier grijpt de beheerder niet in om spontane bosontwikkeling mogelijk te maken.

Bij einde pad linksaf.

De heuvel aan de rechterkant, de Trapjesberg, is begroeid met grillig gevormde eiken. Dit was oorspronkelijk een eikenhakhoutbosje, nu is het deel van het bosreservaat.

Eikenhakhout en (eiken)spartelbos

In vroeger eeuwen hakten de eekschillers in het voorjaar en de zomer de eikenstammetjes regelmatig af. De twijgen werden gebruikt als brandhout of om muren mee te vlechten, die daarna met leem werden bepleisterd.

De bomen werden van hun bast (eek) ontdaan. De gemalen eikenbast leverde looizuur, een essentiële grondstof in de leerlooierij. De eekschillers (ekers) leefden tijdelijk onder zeer primitieve omstandigheden in de bossen en werkten voor een zeer karig loon.

Begin mei, als de sapstroom op z'n best was, begon werd de eikenschors verwijderd. Vóór de langste dag leverden de ekers de bossen schors, in bundels samengebonden, per mud (134 pond) af aan de looier. Het van bast ontdane talhout werd gedroogd en voor huisbrand verkocht, maar ook palingrokers en bakkers konden het goed gebruiken.

De loten op de stobben liepen weer uit en na acht tot tien jaar kon er opnieuw worden geoogst. Om het bos, toen het eekschillen niet langer loonde, toch nog enigszins productief te maken, werden alle takken van de stobbe op één na afgehakt om deze gespaarde telg te laten uitgroeien tot een stam met een opvallend dikke stronk. Zo veranderde een eikenhakhoutbos in een (eiken)spartelbos.

Ga bij driesprong schuin naar rechts en licht omhoog. Doorsteek vervolgens een wal.

Aan beide kanten van het pad is/was draad gespannen om de schapen niet af te laten dwalen op hun tocht naar de hei. Aan de rechterkant groeien enkele lijsterbessen. Elk blad aan deze boom bestaat uit vele paren ongesteelde blaadjes. In het voorjaar draagt de lijsterbes roomwitte bloemschermen, een nectarbron voor veel insecten. In het najaar verschijnen de trossen met helderrode bessen, een lekkernij voor lijsters.

Ga bij einde pad door het wildhek richting de schaapskooi.

De schaapskudde op de Loenermark

Alle heidevelden in Nederland zijn in de loop der eeuwen ontstaan door menselijk handelen. Bossen werden platgebrand en in gebruik genomen als landbouwgrond. Wanneer de grond uitgeput was, werd de akker verlaten en nieuw bos gekapt. De verlaten akkers waren na het agrarisch gebruik slechts schrale gronden.

De markegrond hier was eeuwenlang het graasgebied van de Loenense kuddes. Hoewel de bossen van de Loenermark voor een groot deel dateren uit de crisisjaren vóór de Tweede Wereldoorlog, is er ook toen niets veranderd aan de heidevelden. Die liggen er qua locatie nog net zo bij als eeuwen geleden. De unieke heidebiotoop is in de twintigste eeuw sterk achteruit gegaan. Veranderingen in het milieu en frequenter bezoek door het publiek hebben veel van de heide geëist.

De schaapskooi van de Loenermark is niet historisch. Hij werd in 1956 speciaal gebouwd voor de rondreizende schaapsherder, Willem Koestapel. Schaapskooien werden vroeger aan de rand van de heide gebouwd. De schapen verbleven hier 's nachts. Op de Loenermark is in 2009 een nieuwe kooi bijgebouwd omdat het aantal oaien (vrouwjesschapen) is uitgebreid naar tweehondervijftig stuks. Daarnaast hebben de Jutlandse heidekoeien er onderdak. Het Veluwe heideschaap is een oorspronkelijk zeldzaam huisdierenras. Typisch zijn de gebogen neus en de zijdeglanswitte beharing van de kop. De vacht is beige, de poten zijn relatief dun. De raszuiverheid wordt zorgvuldig bewaakt. De lammeren komen vanaf januari ter wereld. Meestal worden er eenlingen geboren.

In 2014 is een geheel nieuwe, duurzaam gebouwde schaapskooi in gebruik genomen. Deze biedt niet alleen ruimte aan schapen en lammeren maar ook aan bezoekers. De oude kooi is behouden en wordt nu gebruikt als opslagruimte.

Passeer de beide hekken bij de schaapskooi (met bezoekersruimte) en ga na ongeveer 50 m linksaf.

U komt rechts een inlandse zomereik met zes stammen tegen. Binnenin is een kuiltje waar verschillende soorten mossen groeien. Het klauwtjesmos hangt als een kleine groene waterval tegen de stam. Bij insecten is de eik zeer in trek. Op en rondom een eik zijn wel duizend verschillende soorten gevonden, waarvan vele hun sporen achterlaten, bijvoorbeeld gaatjes in de bladeren door vraat of gallen in nazomer en herfst. De bekendste gallen zijn het gewone galappeltje en de linzengal. Hun naam geeft aan op welke vorm je moet letten. Zij zijn een schakel in de levenscyclus van de galwespen en leveren het voedsel voor de larven.

Einde pad rechts af. Daarna op de driesprong linksaf.

Langs het pad staan imposante, bijna een eeuw oude, exemplaren van de douglasspar met rondom opslag van jonge boompjes. Het aantal jaarringen van de stobbe van een afgezaagde douglas zegt hoe oud deze boom was toen hij werd gekapt. De naalden zijn frisgroen en zacht, met witte strepen aan de onderkant. Wrijf je de naalden stevig tussen de vingers dan komt er een citrusachtig aroma vrij. De zaadschubben met hun karakteristieke driedelige punten zie je tussen de kegels uitsteken. Het zaad werd in 1826 door de Schotse botanicus Douglas vanuit Noord-Amerika ingevoerd. Het hout wordt met name gebruikt als timmerhout.

Op de (schuine) viersprong rechtsaf. Pad blijven volgen en op de splitsing links aanhouden.

U ziet links een eik met verticale ribbels aan zijn zuidwestzijde. In een vorstperiode, als de zon laag staat en bijna loodrecht op de stam schijnt, is er een groot verschil in temperatuur tussen dag en nacht. Zodra de zon weg is blaast de koude wind weer tegen de stam, die daardoor afkoelt en inkrimpt. Door de snelle afwisseling van warmte en koude (vooral vorst) barst de stam, soms met een luide knal, open. Dan ontstaat er een vorstspleet die in de loop der jaren met nieuw weefsel dichtgroeit.

Eerste pad linksaf. Bij einde pad linksaf. Eerste pad rechtsaf, langs een grafheuvel.

De grafheuvel links is zeker vierduizend jaar oud. Links is een aanplant van grove den uit 1980. De takken van grove den staan in kransen rondom de opgaande stam. Tussen de kransen zitten geen zijtakken. Iedere takkrans of de littekens daarvan staat voor één jaar.

Op de kruising rechtdoor.

Opvallend zijn hier de kleine paadjes die het pad kruisen, zogenaamde wildwissels. Edelherten, reeën, wilde zwijnen en dassen maken deze paadjes door jaar in jaar uit dezelfde route te nemen naar hun drink- of voederplaatsen. Vooral wanneer het gesneeuwd heeft kunnen de prenten de verkeersdrukte op een wissel zichtbaar maken.

Aan het einde van het pad rechtsaf. Bij eerste pad linksaf.

U loopt over een stukje licht golvende hei. Om te voorkomen dat het bos wordt, verwijdert de bosbeheerder geregeld de opslag van diverse (hier) ongewenste bomen, zoals berk, den en vogelkers.

Op het laatste stukje van dit heideveldje staan aangeplante jeneverbesstruiken. De ervaring heeft geleerd dat de 'bessen' moeilijk spontaan ontkiemen. Het zaad moet eerst het maagdarkanaal van een vogel gepasseerd hebben en dan op een geschikte plaats terecht komen.

Op de driesprong linksaf. Bij de volgende driesprong rechtsaf.

Na korte ziet u weer het informatiebord nabij de parkeerplaats, het beginpunt van de wandeling.